

ВАРІАТИВНІСТЬ ЗМІСТУ ТА СТРУКТУРИ ПРАКТИКО-ЗОРІЄНТОВАНОЇ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ

Котикова О. М.

У статті розкрито можливості проектування змісту та структури практико-зорієнтованої психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів залежно від обраного студентом варіанту такої підготовки. Обґрунтовано концептуальні засади та експериментально-рольовий підхід до психолого-педагогічної підготовки юристів.

Ключові слова: психолого-педагогічна підготовка майбутніх юристів, експериментально-рольовий підхід, психолого-педагогічна компетентність майбутніх юристів.

В статье раскрыты возможности варьирования содержания и структуры практико-ориентированной психолого-педагогической подготовки будущих юристов в зависимости от выбора студентами варианта такой подготовки. Обоснованы концептуальные положения и экспериментально-ролевой подход к психолого-педагогической подготовке юристов.

Ключевые слова: психолого-педагогическая подготовка будущих юристов, экспериментально-ролевой подход, психолого-педагогическая компетентность.

The article reveals possibilities of varying the content and structure of practice-oriented psycho-pedagogical training of prospective lawyers according to student choice of the type of this training. The author substantiates the conceptual foundations and the experimental-role approach to the psycho-pedagogical training of lawyers.

Key words: psycho-pedagogical training of prospective lawyers, experimental-role approach, psycho-pedagogical competence of prospective lawyers.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проектування змісту і структури практико-зорієнтованої психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів на засадах експериментально-рольового підходу має бути спрямоване на визначення: впливу системотвірного фактору на структуру такої підготовки; завдань кожного етапу підготовки; взаємозв'язків змістових аспектів психолого-педагогічних та юридичних дисциплін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. У публікаціях автора обґрунтовано експериментально-рольовий підхід (ЕРП) до психолого-педагогічної підготовки (ППП) [1], концептуальні засади розроблення практико-зорієнтованої психолого-педагогічної підготовки (ПЗППП) [2] майбутніх юристів та основні проблеми формування змісту такої підготовки [3; 4]. Можливості, які надає майбутнім юристам така підготовка для формування варіативної складової індивідуального навчального плану студента, виступає предметом розгляду у цій публікації.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження виступає проектування змісту та структури (ПЗППП) майбутніх юристів на засадах ЕРП залежно від обраного студентом варіанту такої підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до визначених складових ПЗППП майбутніх юристів та її мети – формування полірольової професійної компетентності процес формування такої компетентності розподіляється на кілька етапів [3]. Етапами психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів виступають: базова ППП, професійна ППП, етап апробації результатів психолого-педагогічної підготовки в процесі професійної практики майбутніх юристів у юридичній клініці. Оскільки головним результатом на кожному етапі практико-зорієнтованої психолого-педагогічної підготовки виступають зміни у поведінці, психолого-педагогічному досвіді студентів, відповідно завдання, які має виконати студент, визначені згідно із системотвірним фактором:

- 1) апробація існуючих міжособистісних ролей та їх гармонізація;
- 2) опанування репертуаром професійно важливих ролей юриста, спрямоване на індивідуалізацію цього репертуару;
- 3) екстраполяція професійно важливих ролей юриста на ситуації професійної діяльності, спрямоване на інтеграцію таких ролей;

4) апробація професійно важливих ролей.

Результатом виконання завдань виступає сформованість міжособистісно-рольової та професійно-рольової компетентностей. Визначаючи завдання, ми виходили з уявлень про фази розвитку особистості: адаптації, індивідуалізації, інтеграції та розуміння сутності експеріментального навчання як зміни стадій: набуття досвіду з урахуванням існуючих концепцій; рефлексії нового досвіду; корекції існуючих концепцій; застосування цих концепцій у новій ситуації (Д. Колб). При цьому перші три завдання виконуються в процесі підготовки бакалаврів права, а четверте – в процесі підготовки магістрів права. Кожне з цих завдань передбачає самовизначення студента щодо характеристик необхідного йому психологічного новоутворення, самовираження цих характеристик у процесі рольової взаємодії, самореалізацію пріоритетних складових.

Перше завдання реалізується протягом етапу базової ПЗППП і ґрунтується на отриманні конкретного досвіду, який би розширював буденний (вітагенний) досвід студентів і поповнювався науковим. У процесі його виконання відбувається актуалізація наявного досвіду і здобуття на його основі нового. Завдання виконується у період навчання студентів на першому або другому курсі (залежно від програми ППП у конкретному ВНЗ), коли вони засвоюють загальноосвітній предмет "Психологію та педагогіку" і набувають базової психолого-педагогічної компетентності. Інші три завдання реалізуються на етапі професійної ПЗППП на старших курсах і в процесі практики у "Юридичній клініці" під час навчання у магістратурі.

Завдання ПЗППП характеризують її зміст та структуру узагальнено. Конкретизуємо їх, виходячи з позиції, що у різних університетах, як це було показано нами [5; 6], ППП реалізується на основі різних психолого-педагогічних дисциплін.

Розглянемо варіанти структури ПЗППП майбутніх юристів на прикладі Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана (КНЕУ). Залежно від змісту індивідуального навчального плану ППП студентів юридичного факультету може бути варіативною (табл. 1).

Студент залежно від програми ППП у конкретному ВНЗ і власного індивідуального навчального плану може обмежитись лише базовою ППП. Але відсоток таких студентів, наприклад, у КНЕУ дуже незначний, більшість з них обирають надалі або другий, або третій, або четвертий варіант ППП. Розглянемо типові моделі психолого-педагогічної підготовки з метою визначення її варіативного змісту.

Перший етап психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів є базовим, інваріантним щодо наступних етапів. Розкриємо його особливості, які визначаються ЕРП.

Перше завдання "Апробація існуючих міжособистісних ролей та їх гармонізації в процесі базової практико-зорієнтованої психолого-педагогічної підготовки" виконується на *етапі базової ППП* (допрофесійний, пропедевтичний етап; ППП як гуманітарна складова підготовки майбутнього юриста). За Д. Колбом, цей етап називається "Безпосередній досвід". Досвід, за Д. Колбом, може бути реактивним (коли з нами щось відбувається спонтанно) і проактивним (коли ми умисно прагнемо отримати цей досвід). Тобто він може бути реальним і змодельованим, запланованим і отриманим спонтанно. На першому етапі оновлення змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів здійснюється на основі актуалізації індивідуального, спонтанного досвіду міжособистісних стосунків студентів у процесі тренінгу міжособистісної компетентності. Рольова поведінка у змодельованому спілкуванні надає можливість усвідомити міжособистісні ролі, розширити їх репертуар, коригувати їх з метою адаптації студентів до нових умов навчання, гармонізації стосунків у студентській групі; мотивувати до практичного опанування дисципліни "Психологія і педагогіка", а також до поглибленого вивчення психолого-педагогічних дисциплін з метою отримання кваліфікації "Викладач права", до поглиблення професійної підготовки у процесі опанування дисципліни "Юридична психологія".

У поняттях ЕРП цей етап пов'язаний з усвідомленням і розширенням репертуару міжособистісних (особистісних) ролей у групі. Міжособистісні ролі (наприклад: "Я – людина, яка не вірить у свої сили" або "Я – людина, яка постійно озирається на минуле" тощо) гармонізуються в процесі міжособистісної взаємодії (наприклад: "Я – цілеспрямована людина, готова до надання і прийняття допомоги" або "Я – лідер" тощо) "забарвлюють" роль "Я – студент". Така гармонізація виступає чинником адаптації до нових умов навчання у ВНЗ, у тому числі в конкретній студентській групі. Зазначені гармонійні міжособистісні ролі виступають передумовою для поглиблення ППП з метою

опанування надалі інших ролей – "Я – майбутній юрист", "Я – майбутній викладач права, майбутній педагог". Формується базова психолого-педагогічна компетентність та її поведінковий компонент – міжособистісно-рольова компетентність.

Таблиця 1

Варіанти психолого-педагогічної підготовки

Курс	Дисципліна	Спеціальність	Підготовка	Компонент
Перший варіант структури психолого-педагогічної підготовки				
1	"Психологія і педагогіка"	Право	Базова	Базовий
Другий варіант структури психолого-педагогічної підготовки				
1	"Психологія і педагогіка"	Право	Базова	Базовий
2	"Психологія спілкування", "Психологія діяльності та навчальний менеджмент", "Педагогічна риторика"	Викладач права	Професійна	Вибірковий
3	"Методика викладання права", курсова, психолого-педагогічна практика, держіспит з дисциплін психолого-педагогічного циклу	Викладач права	Професійна	Вибірковий
4	"Юридична психологія"	Право	Професійна	Вибірковий
Третій варіант структури психолого-педагогічної підготовки				
1	"Психологія і педагогіка"	Право	Базова	Базовий
2	"Психологія спілкування", "Психологія діяльності та навчальний менеджмент", "Педагогічна риторика"		Професійна	Вибірковий
3	"Методика викладання права", курсова, педагогічна практика, держіспит з дисциплін психолого-педагогічного циклу	Викладач права	Професійна	Вибірковий
Четвертий варіант структури психолого-педагогічної підготовки				
1	"Психологія і педагогіка"	Право	Базова	Базовий
4	"Юридична психологія"	Право	Професійна	Вибірковий

Досягання цілей етапу потребує і внесення змін у зміст програми дисципліни "Психологія і педагогіка" – окрім галузей педагогіки та психології, що розглядаються за традиційною програмою, до розгляду в експериментальній додані галузі юридичної психології та юридичної педагогіки, а тема "Розвиток особистості та Я-концепція" збагачена підтемою "Психолого-педагогічні особливості професійної Я-концепції юриста".

Актуалізація психолого-педагогічних аспектів у майбутній професійній діяльності забезпечується для першокурсників також за рахунок посилення міжпредметних зв'язків – у дисципліну "Університетська освіта та юридична деонтологія", яка читається кафедрою теорії та історії держави і права у темі "Професійна культура юриста". Серед етичних, естетичних, інформаційних, політичних аспектів виокремлюється психолого-педагогічна культура юриста [7].

Зміст експериментальної програми ПЗППП майбутніх юристів включає тренінг. Тренінг міжособистісно-рольової компетентності проводиться на 1 курсі у процесі вивчення "Психології і педагогіки" викладачем кафедри педагогіки і психології.

У результаті виконання першого завдання на етапі базової ПЗППП у студентів формується позитивна мотивація до вивчення психолого-педагогічних дисциплін, мотивація до самопізнання і самоуправління, уявлення про міжособистісні стосунки як цінність, завдяки якій гармонізується спілкування, прискорюється саморозвиток і самовдосконалення, розширюється репертуар рольової поведінки у галузі міжособистісних стосунків. ПЗППП на цьому етапі спрямована на створення умов, що сприяють адаптації студентів – майбутніх юристів до навчання в університеті, з'ясування міри своєї відповідальності за обрані життєві та навчальні цілі.

Припустимо, що надалі, після отримання базової ПЗППП, студент обирає *другий варіант* поглиблення психолого-педагогічної підготовки, тобто – пакет професійних психолого-педагогічних дисциплін, які передбачені спеціальністю "Викладач права" і пакет професійної дисципліни "Юридична психологія". У цьому разі у викладача, який

викладає усі ці дисципліни і проводить тренінги зі студентами, з'являється можливість здійснювати ПЗППП студентів протягом кожного року їх навчання в університеті.

Надалі розпочинається етап професійної ПЗППП, на якому виконується *друге завдання* "Опанування репертуаром професійно важливих ролей юриста, спрямоване на індивідуалізацію цього репертуару" (квазіпрофесійний етап; ППП як професійна складова підготовки юриста – майбутнього викладача права). Залежно від варіанту поглиблення психолого-педагогічної підготовки, змісту психолого-педагогічних дисциплін у різних університетах це завдання може виконуватися у два прийоми. Наприклад, спочатку студенти опановують репертуар ПВР, які забезпечують *комунікативну компетентність* майбутнього юриста і як викладача права, і як майбутнього адвоката, прокурора, судді та ін., а потім – опановують репертуар ПВР, які забезпечують *організаційну компетентність* майбутнього юриста і викладача права. Таке планування тренінгу ПРК може бути доцільним за умови дії низки факторів – перевантаженості студентів, яким важко протягом одного семестру опанувати уміннями протягом двох тренінгів; складності організаційно-управлінських ролей; доцільності наближення формування зазначених умінь до періоду навчання майбутніх викладачів права дисципліни "Методика викладання права", які складають значну частину експериментальної групи студентів. Можливий і інший підхід до реалізації тренінгу професійно-рольової компетентності – усі професійно важливі ролі опановуються протягом одного тренінгу. За Д. Колбом, цей етап називається "Рефлексія, спостереження та роздуми" – період спостереження та роздумів, аналізу навчальних здобутків, новоутворень. Це аналіз як спонтанного минулого досвіду, так і проактивного, як реального, так і змодельованого, запланованого досвіду. Предметом аналізу виступає минулий досвід опанування "Психології та педагогіки", участі в тренінгу розвитку міжособистісно-рольової компетентності, а також можливості професійно-рольового розвитку, які надають дисципліни "Психологія діяльності та навчальний менеджмент" і "Психологія спілкування".

Таким чином студенти набувають змодельований досвід опанування професійно важливими ролями, які є актуальними як для професії педагога, так і професії юриста. Оновлення змісту вищезазначених дисциплін, методики їх викладання надає можливість для ознайомлення з професійно важливими ролями, прийняття їх як моделей поведінки в межах професії. Діагностика індивідуально-психологічних особливостей другокурсників, вибір ними орієнтовної професійної спеціалізації, визначення відповідності цих двох параметрів спонукає до рефлексії власної компетентності у виконанні означених ролей, а також стратегій та тактик професійного самовдосконалення.

У поняттях ЕРП цей етап пов'язаний з усвідомленням й індивідуалізацією репертуару професійних ролей. Ролі міжособистісні (наприклад: "Я – надійна, відповідальна людина, на яку можна покластися") доповнюються ролями (наприклад: "Я – порадник / консультант, оратор"), які є професійно важливими для ефективної комунікації як викладача права, так і майбутнього адвоката, юрисконсульта та ін. Починає формуватися професійно-рольова компетентність.

Отже, виконанням *другого завдання* розпочинається формування спеціальної психолого-педагогічної компетентності, що передбачає ознайомлення: з рольовою структурою професійної діяльності юриста і комплексом психолого-педагогічних знань, умінь і навичок, необхідних для виконання відповідних ролей. Виконання даного завдання забезпечується рефлексією минулого досвіду – набутих базових знаннях з педагогіки та психології, досвіду опанування міжособистісними ролями у тренінгу міжособистісного спілкування. Це завдання спрямоване на створення умов індивідуалізації розвитку студентів як викладачів права і майбутніх юристів.

Досягання зазначеної мети потребує і внесення змін у зміст програми дисципліни, у якій розглядаються комунікативні аспекти. Якщо ж на цьому етапі ПЗППП викладається дисципліна, зміст якої охоплює і організаційно-управлінські аспекти професійної діяльності, як, наприклад, у КНЕУ, її зміст також доцільно доповнити відповідними аспектами, пов'язаними з професійною діяльністю юристів.

Тренінг професійно-рольової компетентності юриста проводиться протягом вивчення цих двох дисциплін викладачем кафедри педагогіки і психології.

Надалі виконується *третьє завдання*, яке продовжує формування професійної психолого-педагогічної компетентності майбутніх юристів – "Екстраполяція професійно важливих ролей на ситуації професійної діяльності" (квазіпрофесійний етап; ППП як професійна складова підготовки майбутнього юриста різних спеціалізацій). Це завдання

відповідає змісту стадії експеріментального навчання, за Д.Колбом, "Корекція/адаптація вихідних положень". У процесі ПЗППП майбутніх юристів реалізуються стратегії корекції набутої професійно-рольової компетентності з метою досягання її найвищого рівня – полірольової професійної компетентності. З цією метою виконуються контекстно-рольові вправи. Використовується досвід минулих етапів – навчальних новостворень періоду "Психології та педагогіки", "Психології діяльності і навчального менеджменту", "Комунікативних процесів у навчанні" та досвіду, набутого у процесі попередніх тренінгів, який переноситься у новий контекст – психології юридичної діяльності, яка розкривається навчальною дисципліною, що вивчається на 4 курсі – "Юридичною психологією", що також передбачає відповідні корективи у змісті дисциплін, як і на попередньому етапі.

Оновлення змісту даної дисципліни пов'язане з необхідністю її подання в руслі ЕРП до формування полірольової професійної компетентності майбутніх юристів у процесі ПЗППП. На наш погляд, у даній дисципліні доцільно було розширити розуміння психолого-педагогічної компетентності юриста відповідно до рольової структури професійної діяльності юриста, змісту професійно важливих ролей юриста, в кожній з яких він виявляє *не лише свою психологічну компетентність, але й справляє виховний вплив на громадян. За умов відсутності представленості у професійній ППП педагогічних дисциплін це завдання уявляється нам особливо актуальним.* З цією метою у змісті експериментальної дисципліни нами були підсилені як аспекти становлення і розвитку правопорушної поведінки, засоби виховного впливу на правопорушників, психологічні засоби профілактики такої поведінки, так і аспекти, пов'язані з професійно-рольовою компетентністю – консультативною, ораторською, мотиваційною, організаційно-управлінською, діагностичною, дослідницькою, які зумовлюють успішність виховного впливу на громадян, *у комплексі забезпечують виховну і профілактичну спрямованість професійної діяльності юриста.*

Річ у тім, що у більшості навчальних програм з "Юридичної психології", підручниках ця дисципліна має змістово-структурний "ухил" у кримінальне право, кримінальний процес, по суті ілюструючи психологічні особливості його перебігу і значною мірою слугуючи психологічною ілюстрацією дисципліни "Кримінальний процес" і повторюючи її логічну послідовність, що цілком природно в разі викладання як "Кримінального процесу", так і "Юридичної психології" викладачами кафедри кримінального права, що запроваджено у багатьох профільних університетах. Не заперечуючи доцільності саме такого підходу до психологічної підготовки майбутніх слідчих, працівників пенітенціарної системи, зазначимо, що у цьому випадку найбільша увага приділяється такій особливості професійної діяльності юриста, як екстремальність професійної діяльності. Що ж до консультативних, ораторських та інших умінь, необхідних для юристів, чия діяльність пов'язана з різними галузями права, то за традиційного підходу практична складова психолого-педагогічної компетентності нотаріуса, юрисконсульта, адвоката та інших професій залишається поза межами уваги.

Отже, оновлення змісту даної дисципліни ми здійснювали на основі перебудови її логіки відповідно до теорії ролей, тобто кожна юридична професія розглядається як співвідношення професійно важливих ролей, розглянутих раніше: **прокурор** – організатор, мотиватор, оратор, дослідник; **юрисконсульт** – організатор, консультант, оратор; **адвокат** – консультант, оратор, діагност, мотиватор; **суддя** – мотиватор, дослідник; **нотаріус** – дослідник, діагност.

У поняттях ЕРП цей етап пов'язаний з реалізацією стратегій корекції ПВР, яка може відбуватися в кількох напрямках, конкретизованих надалі у дослідженні. Остаточоно формується полірольова професійна компетентність.

Конкретні інструментальні вміння формуються також за рахунок міжпредметних зв'язків – контекстним навчанням у даному випадку виступають спільні лекції та практичні заняття з "Юридичної психології" та "Судової риторики" (у КНЕУ – кафедра цивільного та конституційного права), які передбачають проведення рольової гри "Судове засідання". У зміст умінь, які мають продемонструвати студенти під час гри, окрім суто риторичних, додаються і вміння діагноста та мотиватора. Наприклад, для виконання ролі мотиватора необхідно виявити вміння сугестії та інші психологічні прийоми недирективного та директивного впливу, опановані у процесі ПЗППП.

Отже, в процесі виконання *третього завдання* відбувається проектування найбільш доцільних індивідуальних комплексів ПВР відповідно до характеру перева-

жаючої рольової компетенції. Водночас, така компетентність може бути вдосконалена, отже, потребує від студента проектування бажаних змін у рольовому репертуарі, які забезпечували б його психолого-педагогічну компетентність у виконанні більшості ПВР на високому рівні. Так формується **полірольова професійна компетентність**.

Виконання *четвертого завдання* передбачає "Апробацію професійно важливих ролей у процесі юридичної практики", тобто апробацію професійно-рольової компетентності (професійний етап, досвід, ППП як складова професійної готовності юриста, яка апробується). За Д. Колбом, цей етап називається "Активне експериментування", коли попередньо сформовані абстрактні концепції і моделі конкретизуються під час апробації на практиці. Студенти можуть апробувати визначені для себе рольові професійні преференції у професійній діяльності. Такою діяльністю виступає їх професійна практика у юридичній клініці. Використовується увесь попередньо набутий досвід ПЗПП. Результати практики засвідчують, наскільки успішні студенти-практиканти в ролях консультанта і дослідника. Студенти отримують уявлення про те, яку з професійних спеціалізацій краще обрати у разі потреби перекваліфікації, формується полірольова професійна спрямованість.

У поняттях ЕРП проводиться остаточний зріз сформованості професійно-рольової компетентності, визначаються подальші шляхи удосконалення ПЗППП майбутніх юристів.

Наступним етапом професійного розвитку для колишніх студентів – майбутніх юристів після отримання диплому магістрів права розпочнеться, згідно з концепцією циклу експеріментального навчання Д. Колба, знову "Безпосередній досвід", але на відміну від першого етапу ППП у структуру досвіду, що набуватиметься, буде включений не лише спонтанний, а здебільшого досвід, змодельований під час отримання ПЗППП в університеті.

У разі обрання студентом *першого варіанту* ПЗППП – обмеження лише її базовою складовою тренінг МРК проводиться на початку першого курсу, а тренінг ПРК з міні-лекціями як теоретичною складовою доцільно проводити на четвертому курсі як обов'язковий курс психолого-педагогічної підготовки до роботи у "Юридичній клініці".

У разі обрання студентом *другого варіанту* ПЗППП – базова ППП, ППП до викладацької діяльності, професійна ППП майбутніх юристів запропоновані нами зміни у змісті базової ППП залишаються актуальними, тренінг МРК проводиться на початку першого курсу, теоретичні аспекти професійної ППП розглядаються у психолого-педагогічних дисциплінах, що готують студентів до професії "Викладач права" та до спеціальності "Правознавство", тренінг ПРК проводиться на початку четвертого курсу.

У разі обрання студентом *третього варіанту* ПЗППП запропоновані нами зміни у змісті базової ППП залишаються актуальними, тренінг МРК проводиться на початку першого курсу, теоретичні аспекти професійної ППП розглядаються у психолого-педагогічних дисциплінах, що готують студентів до професії "Викладач права", тренінг ПРК може бути поділений на дві частини (на другому і третьому курсах) або проводиться напередодні практики у "Юридичній клініці".

У разі обрання студентом *четвертого варіанту* ПЗППП (без пакету дисциплін, які надають можливість отримати кваліфікацію "Викладач права") зміни у змісті базової ППП та професійної ППП майбутніх юристів залишаються актуальними, тренінг МРК проводиться на початку першого курсу, тренінг ПРК проводиться на початку четвертого курсу, напередодні вивчення дисципліни "Психологія професійної діяльності юриста".

Апробація професійно-рольової компетентності залишається незмінною за змістом незалежно від обраного студентом варіанту ПЗППП.

Висновки. Отже, ЕРП до вдосконалення змісту психолого-педагогічної підготовки передбачає: розширення змісту базових і професійно зорієнтованих психолого-педагогічних дисциплін з метою узгодження їх зі змістом тренінгових програм; розширення практичного компоненту за рахунок міжпредметних зв'язків між професійно зорієнтованими ППД та юридичними дисциплінами.

У *плані системності ПЗППП будь-який варіант* передбачає формування психолого-педагогічної компетентності майбутніх юристів як: а) базової; б) спеціальної шляхом підвищення інтерактивності, діалогічності наявних у програмі ППД; в) апробації набутих компетентностей у процесі роботи студентів у юридичних клініках.

У *плані експеріментальності ПЗППП будь-який варіант* передбачає проведення тренінгу міжособистісно-рольової та тренінгу професійно-рольової компетентності з

метою формування практичного, поведінкового компоненту базової та спеціальної психолого-педагогічної компетентності.

Змістова складова ПЗППП майбутніх юристів передбачає оновлення змісту та структури психолого-педагогічних дисциплін, запровадження тренінгів та апробацію психолого-педагогічної компетентності майбутніх юристів у процесі практики в юридичній клініці та забезпечується послідовністю виконання зазначених завдань на різних етапах ПЗППП.

Реалізація змісту ПЗППП майбутніх юристів на засадах експериментально-рольового підходу забезпечується відповідним комплексом методів, форм і прийомів.

Література

1. Котикова О. М. Експериментально-рольовий підхід до формування полірольової професійної спрямованості майбутніх юристів у процесі психолого-педагогічної підготовки / О. М. Котикова // Педагогіка і психологія формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі : зб. наук. пр. Класичного приватного ун-ту. – Запоріжжя, 2010. № 10 (63). – С. 246–254.
  2. Котикова О. М. Концептуальні орієнтири психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів / О. М. Котикова // Педагогіка і психологія формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі : зб. наук. пр. Класичного приватного ун-ту. – Запоріжжя, 2010. – № 9 (62). – С. 365–371.
  3. Котикова О. М. Зорієнтованість на практику як проблема формування змісту психолого-педагогічної підготовки / О. М. Котикова // Проблеми освіти : наук.-метод. зб. / М-во освіти і науки України, Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти. – К., 2010. – Вип. № 64. – С. 20–25.
  4. Котикова О. М. Формування змісту вищої юридичної освіти на основі структурно-функціонального аналізу професійної діяльності юриста / О. М. Котикова // Наука і освіта : наук.-практ. журнал Південного центру АПН України. – 2010. – № 4–5. – С. 106–111.
  5. Котикова О. М. Стан психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів у профільних ВНЗ / О. М. Котикова // Наука і освіта : наук.-практ. журнал Південного наукового центру АПН України. – 2009. – № 10. – С. 133–137.
  6. Котикова О. М. Аналіз стану психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів у непрофільних вищих навчальних закладах / О. М. Котикова // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / М-во освіти і науки України, Ін-т інноваційних технологій і змісту освіти – К., 2010. – Вип. № 65. – С. 20–25.
- Котикова О. М. Психолого-педагогічна культура юриста / О. М. Котикова // Університетська освіта та юридична деонтологія : навч. посіб. / Г. С. Тимчик, О. М. Котикова ; за заг. ред. Ф. П. Шульженка ; М-во освіти і науки України, Держ. вищ. навч. заклад "Київський нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана". – К. : КНЕУ, 2011. – С. 154–173.